

**TÜRK DÜNYASI
PARLAMENTERLER BİRLİĞİ**

TÜRK DÜNYASINDA “KADIN OLMAK” KONULU KONFERANS VE ETKİNLİK

TÜRK DÜNYASI PARLAMENTERLER BİRLİĞİ

**TÜRK DÜNYASINDA KADIN OLMAK
KONFERANS VE ETKİNLİK**

9 Mart 2024

**Kartallar Holding Konferans salonu
Söğütözü Mah.SöğütözÜ Cad.No:35 Çankaya/ANKARA**

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMASI

Nail ÇELEBİ

Türk Dünyası Parlamenterler Birliği Genel Başkanı

MİSAFİRLERİN KONUŞMALARI

Doç.Dr.Tamara

Tarım ve orman Bakanlığı Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü

Prof.Dr.Armağan COŞKUN

İstanbul Üniversitesi

Devlet Konsevatuarı Türk Müziği Anasanat Dalı Başkanı

Suna KORUKOĞLU

KKTC Ankara Büyükelçisinin eşı

KONFEANS SUNUCUSU

Prof.Dr.Meşküre YILMAZ

Gazi Üniversitesi Edebiyet Fak.Öğretim Üyesi

FOTOĞRAFLAR

SUNUCU - Değerli konuklar; “Türk Dünyasında Kadın Olmak konulu Konferans Ve Etkinliğimize hoş geldiniz. Öncelikle konferan ve etkinliğimizin açılış konuşmasını yapmak üzere Türk Dünyası Parlamenterler Birliği Genel Başkanı Nail ÇELEBİ’yi kürsüye davet ediyorum.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Nail ÇELEBİ Türk Dünyası Parlamenterler Birliği Genel Başkanı

**Saygıdeğer hocalarım,
Sayın Büyükelçilik temsilcilerim,
STK temsilcilerim,
Saygıdeğer basın mensupları,
Hanım efendiler
Sizleri en derin saygılarımla selamlıyorum.**

Türk Dünyası Parlamenterler Birliği olarak “**8 Mart Dünya kadınlar günü**” münasebetiyle Kardeş Ülkelerin ülkemizde yaşayan, (Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, KKTC ve Türkiye) kadınları arasındaki Sosyal ve Kültürel işbirliklerini güçlendirmek adına “**Kadın Olmak**” başlığı altında; savaşta, afette, çalışma hayatında kadınların karşılaştığı güçlükleri, zorlukları toplumla paylaşmak için bir araya geldik.

Öncelikle davetimizi kabul ederek katılım sağladığınız için teşekkür ediyorum. Hoş geldiniz. Şeref verdiniz.

Sağlıklı bir toplum, dengeli ve tutarlı bir aile yapısını gerektirir. Bir ülkenin tam ve eksiksiz kalkınmasında, dünyada refahın ve barışın elde edilmesinde kadınların yaptıkları katkıların büyüklüğü inkâr edilemez.

Kadın olmak, güçlü bir deneyimdir. Bilindiği gibi; Türk dünyasında kadınlar sosyal, kültürel ve ekonomik hayatta çeşitli roller üstlenmiştir

Bu rollerin yanı sıra, Türk dünyasında kadınlar eğitim, sağlık ve siyaset gibi alanlarda **da** etkili olmaya başlamışlardır. Ancak, bazı bölgelerde hala toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir

Bugün, toplumumuzdaki cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek için birlikte hareket etme ve değişim için çalışma günüdür. Kadınların güçlendirilmesi, sadece kadınlar için değil, toplumun genel refahı için de kritik öneme sahiptir.

Bu nedenle, hepimizin sorumluluğu, kadınların haklarını savunmak ve eşitlik için çalışmak için elimizden geleni yapmaktır. Kadınların yeteneklerine ve potansiyellerine değer verdiğimizde, daha adil, daha güçlü ve daha kapsayıcı bir toplum inşa edebiliriz.

Türk töresinde kadın kutsaldır, toplumun güç ve ilham kaynağı konumundadır. Tarihte birçok devlet kuran, yöneten, kurultay toplayan ve önemli kararlar alan Türk hanlarının yanı başında, hanımlarının da olduğu tarihi bir gerçektir.

Anadolu kadını gerektiğinde cepheye koşup savaşmış, gerektiğinde kağı arabalarıyla silah taşımış, Tarih boyunca Türk kadını hayatın her safhasında erkeklerin yanında her türlü sorumlulukları paylaşmış, özellikle Kurtuluş Savaşı'nda, mücadelenin her döneminde bu kutsal savaşa destek vermiştir.

Kelime olarak KADIN Türkçe bir kelimedir. Kadın-Katun, Hatun, Uragat, Nisa, Nâkis ,Zen, Betül, Nisvan şeklinde söylene de en çok kullanılan kelime Kadın olmuştur.

Özellikle Türk kadını dünyanın hiçbir ülkesinde, kültüründe görülmeyen şekliyle Türklerde değer bulmuştur. Tarihimiz altın harflerle yazılırken, her harfinde, her kelimesinde bir Türk kadını görmek mümkündür.

Kadın ailenin temelidir. Aile içinde gerek çocukların yetiştirilmesinde gerekse kültür unsurlarının nesilden nesile geçirilmesinde köprü vazifesi görür. Kadının eğitilmesi ise, onun kişiliğinin gelişmesi ve çocuğunun eğitimcisi olması bakımından önem kazanmaktadır. Tarih boyunca birçok alanda kendilerine zor yollar tanınan kadınlar en çok da sağlık alanında kendilerini göstermede sorunlar yaşamışlardır.

Ayrıca kadınlar, daha anne karnında iken kız çocuk aleyhine cinsiyet seçimi ile başlamak üzere ölümlerine kadar olan süreçte, dünyada IPV(Intimate partner violence) olarak tanımlanan aile içi şiddetin farklı şekilleriyle yüz yüze kalmaktadır. Şiddetin şekli ve tipi ülkelerarası çeşitlilik göstermekle birlikte genellikle sosyal, ekonomik, dinsel ya da ait olunan etnik gruptan bağımsız olarak meydana gelmekte, kadınların toplum içinde politik, yasal, sosyal ve ekonomik eşitliklerini sınırlayan, sadece aile içi ilişkilerden değil, kadını ayrımcılığa uğratan ve onu erkeğe bağımlı kılan, birçoğu erkek egemen toplum ve yasalardan kaynaklanmaktadır.

Eşitsizlikten en fazla zarar gören kadınlar, hak arama mücadelesinin de başını çekmişlerdir.

Bugün, toplumumuzdaki cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek için birlikte hareket etme ve değişim için çalışma günüdür. Kadınların güçlendirilmesi, sadece kadınlar için değil, toplumun genel refahı için de kritik öneme sahiptir.

Bu nedenle, hepimizin sorumluluğu, kadınların haklarını savunmak ve eşitlik için çalışmak için elimizden geleni yapmaktır. Kadınların yeteneklerine ve potansiyellerine değer verdiğimizde, daha adil, daha güçlü ve daha kapsayıcı bir toplum inşa edebiliriz.

Türkiye’de 1930 yılından itibaren çıkarılan yasalar ile birlikte önce belediye seçimlerine katılma, köylerde muhtar olma ve ihtiyar meclislerine katılma hakkını elde eden Türk Kadınına 5 Aralık 1934 yılından itibaren Anayasa ve Seçim Kanununda yapılan yasa değişikliği ile seçme ve seçilme hakkı verilmişse de yeterli olmadığı görülmektedir.

Bu özel gün, kadınların tarihsel ve sosyal başarılarını kutlamak, haklarını vurgulamak ve eşitlik için mücadele etmek için bir fırsat sunuyor.

Dünya Kadınlar Günü’nü kutlarken, kadınların geçmişteki başarılarını onurlandırmak ve gelecekteki fırsatlarını desteklemek için birlikte çalışma çağrısında bulunuyorum.

TÜRK DÜNYASI PARLAMENTERLER BİRLİĞİ olarak hazırladığımız KADIN OLMAK Konulu etkinliğimizle, kadına verilen değerın önemi bir kez daha gözler önüne serilerek gelecek nesillere miras bırakma fırsatı verdiği için çok mutluyum.Bu vesileyle;

Sizleri kadın konulu etkinliğimize davet etmekten onur duyar, katılımlarınızdan dolayı hepinize sağlıklı ve başarılı günler dileriz. Saygılarımızla.

SUNUCU - Değerli konuklar, Konuşmalarını yapmak üzere Tarım ve Orman Bakanlığında görevli Doç.Dr.Tamara ÖLÇEKÇİ’yi kürsüye davet ediyorum.

TÜRK KADINLARI İLK ÖNCE ANADIR

Doç.Dr.Tamara ÖLÇEKÇİ

Türk Dünyasının Kadınları, Türk Kadınları, Türk Dünyasının güzel, ahlaklı, iffetli ve ahlaklı kadınları- 8 Mart Dünya Günü organizasyonuna hoş gediniz. Türk Kadınları için bize değer vererek bu güzel faaliyeti bizim için gerçekleştiren Türk Dünyası Parlamenterler Birliğine teşekkür ederiz.

Destanlar ve efsaneler, bir milletin tarihin derinliklerinden günümüze süzülüp gelen sosyal, içtimaî ve kültürel hayatlarının aynası gibidir. Tarih sahnesine ilk çıkan birkaç milletten biri olan Türkler, destan kültürü bakımından bir hayli zengindir. “Yazarı, zamanı ve çoğu zaman

mekânı belli olmayan, ama mutlaka ve mutlaka Türk duygusunu, Türk ruhunu, Türk hayat ve ahlâk telâkkilerini aksettirmeleri bakımından, millî Türk tefekkürünün ilk ve gerçek ürünleri olan, Türk destan ve efsanelerinde kadın, daima bir şeref, ahlâk, kahramanlık ve fedakârlık sembolü olarak düşünüle gelmiştir.

Türk milleti tarihinin hiçbir döneminde kadın erkek ayrımı yapmadığı gibi, zaman zaman kadın erişilmesi zor kutsal bir varlık olarak değerlendirilmiştir. Tarihin birçok devrinde ve birçok millette, hele hele de günümüzde kadın; cinsel bir obje olarak değerlendirilip, baştan çıkararak, erkekleri eğlendiren, şeytanî ve nefsanî duygulara hizmet eden varlık olarak takdim edilmeye çalışılırken, Türklerde kadın, çoğunlukla etrafına nur saçan, güzelliği ile gözleri kamaştırarak, erişilmesi ve ulaşılması neredeyse imkânsız bir varlık olarak tanıtılmaktadır. Aynı şekilde geçmişte ve günümüzde aşağılanan, horlanan, ezilen, âdeta basit bir mal gibi alınıp satılan, köle muamelesi gören kadın, Türk tarihinde tam aksine oldukça farklı bir yere sahiptir. Türklerde kadın genel olarak, iffeti, ahlâk anlayışı, analık duygusu, kocasına sadakati, bilge ve alp kişiliği, idarî, siyasî, sosyal alanlardaki üstün becerileri, dik duruşu ile toplumun temel direği, hatta olmazsa olmazı olarak yerini almıştır.

Biz Türk Kadınları olarak birçok ülke ve devletlere nazaran şanslıyız. Neden? Çünkü Türklerde kadınlara sevgi ve saygı vardır. Tarihin derinliklerine gidersek Türk mitoloji, masal, efsanelerinde kadın ilk başta anadır. Kadın kutsaldır.

Çinde kız çocuklarını istemeyip öldürmeler, mezarlıklara ölmeye bırakmalar mevcut iken, bizde bunlar yoktu.

İslamiyet öncesi Araplarda kız çocuklarını diri diri gömmeler yaşanırken, bizde kız evlatlar sevildi.

11. yüzyıla kadar Avrupalı bir erkek istediğinde eşini köle olarak satabiliyordu. İlk günahı işleyerek insanlığın felâkete sürüklenmesine sebep olduğuna inanılan Havva bir kadın olduğu için Hristiyanlar kadına daima şeytan gözüyle bakmışlardır. Kadın, murdar bir mahluk sayıldığı için, İngiltere’de *İncil*’e el süremezdi. Kadınlar, *İncil* okumak hakkını ancak VIII. Hanry devrinde (1509-1547) kavuşmuşlardı.

Hindistan’da kadın evde kocasının esiri idi. Hind telâkkilerine göre kadın, zayıf karaktere ve fena ahlâka sahip olduğu için ‘Manu Kanunu’, onu çocukluğunda babasına, gençliğinde

kocasına; kocasının vefatından sonra da oğluna veya kocasının akrabasından bir erkeğe bağı olmaya mecbur etmişti.

Türklerde böyle bir uygulamaya hiçbir dönemde rastlanmamaktadır.

Yunan mitolojisinde, Yunan tanrıçaları kavgacı idiler. Birbirleri ile dövüşürler, rüşvet teklif ederler, birbirlerini kıskanırlar, hile yaparlar, bir insanoğlunun kaçırılmasına yardım ederlerdi. Yunan mitolojisinde tanrıça Athena, büyük tanrı Zeus'un hem karısı hem de kız kardeşiyle evlenmesini mübah karşılayan ve hatta teşvik eden bir düşünce tarzı demektir. İlerideki bölümlerde inceleyeceğimiz gibi, bazı milletler böylesine sapık bir evliliği mâkul karşılayabilmiş, fakat hiçbir Türk destanında böyle bir kepezelik görülmemiştir. Çünkü Türk mitolojisindeki kahramanların hatunları Tanrı tarafından gönderilen, kutsal kadınlar olduğu gibi, erkek insanî, kadın da ruhanî bir kisveye bürünmüştür. Kadın kötülüğü çağrıştıran kötülüğün sembolü olarak görülmektedir.

Türklerin hiçbir destanında kadın kötülüğün, şeytanlığın sembolü değildir. Hiçbir Türk destanında kadını böyle bir benzetmeye rastlanmaz.

Oğuz destanında, ırza tecavüz edenlerin öldürüldüğü veya gözlerine mil çekildiği ifade edilirken, İran'ın ünlü destanı *Şehname*, bu tür haksızlıkların hikâye edildiği bir kitaptan ziyade gayri meşru ilişkilerin anlatıldığı bir destan görünümündedir. Meselâ, *Şehname*'nin kadın kahramanlarından biri olan Sûdâbe, üvey oğlu Siyavuş'a aşık olur, çirkin tekliflerde bulunur. Siyavuş'u hile ile defalarca haremine çağırır ve kızı ile evlenmek isteyen Siyavuş'a şöyle hitap eder:

Ben sana kızımı vermesine vereceğim ama, önce bir kere şu benim yüzüme, başıma ve tacıma bak. Bak da söyle benim aşkımdan yüz çevirmek için nasıl bir bahane buluyorsun? Şu boyumdan, posumdan ve yüzümden hiç hoşlanmıyor musun? Seni gördüm görelî ölüyorum, hastalandım. .... Haydi gel kimsenin haberi olmadan beni bir kere sevindir de, gençliğimin günlerini tazelandirip onları bana yeniden bağışlayıver demektedir.

Türklerde kadınlar erkekleri ile birlikte çalışmış ve birlikte savaşmışlardır. Türk kadını göçebe hayatı tarzından dolayı dört duvar arasına kapatılmamıştır. İslamiyet'i kabul ettikten sonra

Biz Türk Kadınları bir ana olarak vatansever çocuklar yetiştirmeliyiz. Biz Türk kadınları olarak çocuklarımıza kadına saygıyı öğretmeliyiz.

Özetle, İslâmiyet öncesi Türk kültüründe kadının konumunu diğer kültürlerdeki anlayışlar ile mukayese ederek aradaki farklılıklara dikkat etmek istedik. Gördük ki; Türk kadını, gerek batı toplumlarına, gerekse İslâmiyet'i kabul eden doğu toplumlarına nispetle hür, cemiyet içinde saygın bir konuma sahiptir.

İslâmiyet'ten sonra, yerleşik kültüre de geçilmesiyle Türk kadınının eskiye oranla sosyal hayattan soyutlanmasına rağmen yine de dünyadaki diğer toplumlarla bilhassa Müslüman doğu toplumu ile mukayese edilince "özel" bir yeri olduğu tartışılmaz. Bu özel durumu edebî eserlerde ve Türk kültürünü inceleyen çeşitli çalışılmalarda açıkça görebiliriz.

Konuşmamızın sonunda tarih boyunca kadınlarımızın daima erkekle yan yana olduğu ve toplumdaki yerini koruyarak, sosyal hayat içinde "birey" olarak varlığını sürdürdüğü, ana, eş, abla veya evlât olarak saygı ve sevgi ile karşılanmıştır.

NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE!

**SUNUCU - Değerli konuklar, Konuşmalarını yapmak üzere İstanbul Üniversitesi
Bölüm Türk Sanat Müziği Ana Bilim Dalı Başkanı Prof.Dr.Armağan Coşkun
hanımefendiyi kürsüye davet ediyorum.**

TÜRK DÜNYASI KADININA SELAM OLSUN...

Prof. Dr. Armağan COŞKUN

Kırımlı mütefekkir İsmail Gaspıralı'nın bize bir nasihatı vardır: "Dilde birlik, fikirde birlik, amelde birlik". Türk milletine olan bu çağrısında önce dilde birlik aynı alfabeyi kullanmayı işaret eder; sonra kültür ve düşünce birliği ve bir sonraki adımları çoğaltabiliriz. Bu noktada Türk dünyasının ortak aklı önem arz etmektedir.

Ziya Gökalp Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak düşüncesi temelinde aile hayatının öneminden bahseder. Devlet ve millet ancak aile hayatı üzerinde yükselir. Bu nedenle kadını ailenin yapı taşı, temeli olarak görür. Aile adlı şiirinde;

Bir kadın var ki ya anam ya kardeşim ya kızım

Odur bende en mukaddes duyguları yaşatan

Bir diğeri sevgilim ki günüm ayım yıldızım

Odur bana hayattaki şiirleri anlatan

Atatürk Türk kadınının medeni, siyasi ve kültürel haklarda erkek ile eşit tutulmasını sağlayacak önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda O'nun kadına siyasi ve sosyal haklar tanınmasının insanlığa mutluluk ve saygınlık getireceği düşüncesine hakim olduğunu düşünmekteyiz. Atatürk aile kavramına büyük önem vermiştir: "Sosyal hayatın kaynağı aile hayatıdır" demiştir. Bunun içindir ki toplumun sağlam ve sağlıklı oluşunu, aile kurumunun temelde sağlıklı oluşunda görmüştür. Yine Atatürk "Dünya üzerinde gördüğümüz herşey kadının eseridir" demektedir.

Ata'nın hizmetlerini şükran ve saygı ile andığı Türk kadınına yaptığı önemli katkılar arasında Türk Medeni Kanunu, Soyadı Kanunu, yer almaktadır. 4 Ekim 1926'da Türk Medeni Kanunu ile evlilik kurumu düzenlenmiş; Soyadı Kanunu ile birey olmayı gerçekleştirmiş ve kadın ile erkek eşitliğini sağlamıştır. Gecikmiş Türk Kadınının Seçme ve Seçilme hakkını (1930 Belediye, 1934 milletvekili) Avrupa devletlerinden önce Türk kadınına teslim etmiştir.

Türk dünyası kadını için kaynaklara baktığımızda Orhun kitabelerinde "Hakan ve Hatun'un buyruğu ile" ibaresinin yer alması bize eski Türk kadınının eşitlik statüsünü göstermektedir. Kamu yetkisi Hakan ile Hatun'un her ikisinde ortak toplandığı için bir buyruk yazıldığı zaman "Hakan buyuruyor ki" deyiimi ile başlarsa ona boyun eğilmezdi. Bir buyruğun kabul edilebilmesi için "Hakan ve Hatun buyuruyor ki" sözleriyle başlaması gerekirdi. Elçiler ancak sağda Hakan ve solda Hatun oturdukları zamanda her ikisinin huzuruna çıkardı. Şölenlerde, kurultaylarda Hatun da Hakan ile birlikte olurdu. Ata binmek, silah kullanmak kahraman kadınların yetenekleri arasında idi. Kadınlar hükümdar, kale muhafızı, sefir ve vali olabilirdi. Oğuzlar arasında söylenen Dede Korkut hikayelerinde kadının kahramanlığına şahit olmaktayız. Bamsı Beyrek hikayesinde Banu Çiçek buna en güzel örnektir.

Anadolu'nun savunulmasında ve Türk kültürünün oluşturulmasında Türk kadınının katkısı damga vurmuştur: Bacıyan-ı Rum, Şerife Bacı, Nene Hatun vb. örnekleri sayısız çoğaltmamız mümkündür. Nene Hatun, 93 Harbinde Erzurum'da Aziziye savunmasına katılmıştır. 3. Ordunun nenesi olan Nene Hatun'a 1955'de Yılın Annesi unvanı verilmiştir.

(Yılın Annesi ünvanının ilk örneği olması muhtemeldir.) Şerife Bacı, Millî Mücadelede deniz yoluyla cephaneyi İnebolu'ya ulaştırmayı sağlamıştır. Kağını ile Kastamonu'ya cephane taşırken çocuğu ile birlikte donarak ölmüştür.

Bugün Türk dünyası kadını tarihte var olan gücünü, kültürünü, katkısını gelecek kuşaklara aktarmalı ve devletin en küçük çekirdeği olan ailenin en önemli unsuru olan kadının bilinçlenmesi için var gücüyle çalışmalıdır.

Tomris Han'a, Banu Çiçek'e, Uygur Sultanı İpar (Dilşad) Hatun, Süyün Bike, Melikşah'ın eşi Terkan Hatun, Tuğrul beyin eşi Altuncan Hatun, Sabarların hatunu Boğanık, Buhara Melikesi Kabac Hatun'a selam olsun.

SUNUCU - Değerli konuklar, Konuşmalarını yapmak üzere KKTC Ankara Büyükelçinin hanı Suna KORUKOĞLU hanımefendiyi kürsüye davet ediyorum.

Suna KORUKOĞLU

KKTC Büyükelçiliği

8 Mart Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle Türk Dünyası Parlamenterler Birliği tarafından düzenlenen "**Kadın Olmak**" konulu etkinlikte sizlerle birlikte bulunmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum.

Bilindiği üzere, 8 Mart 1857'de New York'ta bir tekstil fabrikasında 129 kadının yanarak can vermesi ile başlayan emekçi kadınların hak mücadelesi, yıllar içerisinde büyüyerek evrensel anlamda bir kadın hakları mücadelesine dönüşmüş ve bunun neticesinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1977 yılında Dünya Kadınlar Günü olarak ilan edilmiştir.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü, halen cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılık, ekonomik ve sosyal alanda eşitsizlik, şiddet ve insan hakkı ihlallerinin önlenmesi için kadınların taleplerini yükselttikleri mücadele ve dayanışma günü olarak kutlanmaktadır. Bu yönde yapılan çalışmaların teşvik edilmesi ve artarak devam etmesi büyük bir öneme haizdir.

Türkiye Cumhuriyeti bilindiği üzere birçok batılı devletten önce kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımış ve bu başarısıyla örnek olmuştur. Hak ve özgürlüklerini en iyi biçimde

kullanan Türk kadını, Türkiye Cumhuriyeti'nin her alanda gelişerek bugünlere ulaşmasında büyük katkıda bulunmuştur.

Benzer şekilde, ülkemiz Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de, kadınlar, birçok alanda ekonomiye katkı sağlamakta, siyasi alanda aktif rol almakta, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda giderek önemli kazanımlar elde etmekte ve başarılı işlere imza atmaktadırlar.

Buna rağmen, kadınlar çalışma hayatı, karar alma süreçleri ve siyaset başta olmak üzere yaşamın tüm alanlarında nüfusları oranında yeterince temsil edilmemektedir.

Tüm dünyadaki kadınların, hayatın her alanında eşit, özgür ve adil bir şekilde yer aldığı, maruz kaldıkları her türlü şiddet başta olmak üzere yaşadıkları bütün olumsuzlukların son bulduğu, demokratik ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlandığı bir gelecek diler, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'müzü kutlarım.

Bu vesileyle, parçası olmaktan gurur duyduğumuz Türk Dünyası Devletleri arasındaki iletişim ile işbirliğinin, ortak tarihimizden gelen dostluk ve kardeşlik bağlarımızın güçlendirilmesine katkı sağlayan Türk Dünyası Parlamenterler Birliği'ni de bu başarılı etkinlik için kutlar, gelecek çalışmalarında başarılar dilerim.

SUNUCU - Değerli konuklar, Konuşmalarını yapmak üzere Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr.Meşküre YILMAZ hanımefendiyi kürsüye davet ediyorum.

Prof.Dr.Meşküre YILMAZ

Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Savaşta, Göçte ve Doğal Afetlerde Kadın Olmak

Değerli katılımcılar hepimizi saygıyla selamlıyorum, hoş geldiniz

Türk Dünyası Parlamenterler Derneği Genel Başkan sayın Vekilim Nail Çelebiye nazik daveti için çok teşekkür ederim.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü için bir araya geldik.

Kopenhag'da 1910 yılında toplanan 2. Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı'nda "Kadınlar Günü"nü uluslararası kutlanmasına karar verildi.

Kadınlar, çalışan kadınların hakları, anne ve çocukların korunması, oy hakkı için ortak mücadele kararı aldılar.

Bu, yüz yıllık mücadele sürecinde "cinsiyet eşitliği" temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir. BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi CEDAW, güçlü bir uluslararası temel dayanak olmuştur.

1979'daki CEDAW'dan sonra 1995'te Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ve 2011'de İstanbul Sözleşmesi ile güncellenen hâllerıyla farklı devletleri bu ortak sorunu çözmeye konusunda bir araya getiren çalışmalardır. Bu oluşumlar, kadına şiddet kavramına yönelik evrensel tanımlamalar, çözümler ve ortak eylem planları oluşturmak amacı taşımaktadırlar.

Milletlerarası anlaşmaların en önemli özelliği, ulusal hukukun üstünde bir bağlayıcılıkları olmasıdır.

Kadın hareketinin uzun ve zorlu mücadelesiyle uluslararası alanda ve Avrupa'da iyi bir yasal mevzuat oluşturulmuştur.

Elbette her zaman yasal eşitlik ile, var olan eşitlik arasında fark bulunmaktadır.

Yani gerçek hayatta kadın olmak zordur. Hangi coğrafyada olursanız olun, hangi ten rengine sahip olursanız olun, hangi dili konuşursanız konuşun, hangi inanca sahip olursanız olun kadın olmak zordur.

Hele savaşta, göçte ve doğal afetlerde kadın olmak çok daha zordur.

Aslında savaş, göç ve doğal afetler kadınlar için neredeyse hemen hemen aynı yıkıcı etkiyi yaparlar.

Savaşlar maalesef yalnızca ülke toprakları üzerinden değil, kadınların ve kız çocuklarının bedeni üzerinden de yürütülüyor. Kadın bedeni üzerine tahakküm kurmak hem devlet dışı silahlı örgütler hem de devlet kuvvetleri ve bağlantılı milisler tarafından uzun zamandır bir "savaş taktiği" olarak kullanılıyor.

Savaş'ın mağdurları en çok kadınlar ve çocuklar olur. Bunun temel nedeni ataerkil yapı içinde öteki olarak yaşamak zorunda bırakılan kadın, tarih boyunca gerek gündelik hayatta gerekse savaş gibi özel durumlarda tecavüze maruz kalarak, devletler, gruplar, topluluklar ya da bireyler bazında erk sağlamanın, üstünlük kurmanın aracı olarak görülmüştür.

Kadın, bu yüzden, erkeklerin mülkiyetinde olan o alana ait gibi görülmekte, kadına yani o alana yapılan etkiler, erkek tarafından hissedilip içselleştirilmektedir.

Kadın bedeni, tarihin en eski zamanlarından bugüne kadar, bir ifade aracı olmuştur.

Kültür ve ideolojiler kadın bedeninin kullanımına göre konumlanmıştır.

Kadının bu konumu onu malzeme haline getirmiştir.

İlkel çağlarda kadın, koca, baba, erkek kardeş ya da klan tarafından korunmak, onların yardımıyla bedenine sahip olmak durumunda kalmıştır ve korunması gereken bir mal olarak algılanmıştır.

Bu nedenle kadının bedenine karşı işlenen bir suç erkeğin malına karşı işlenmiş sayılmıştır.

Tarih boyunca, Birinci Haçlı Seferinde şövalyeler ve hacılar, I. Dünya savaşında Belçika'ya giren Almanlar, II. Dünya Savaşında Berlin'e yürüyen Rus ordusu, Bangladeş'te Pakistan ordusu, Vietnam'da Amerikan Ordusu sistematik tecavüzler gerçekleştirmişlerdir ve bu durum savaşta bir başarı belirtisi olarak kalmıştır.

Bilimin ve teknolojinin en üst seviyeye ulaştığı, insan haklarından söz etmenin daha da arttığı günümüz dünyasında da durum farklı değildir. Kıbrıs Barış Harekâtına yol açan olaylarda, Bosna-Hersek'de, Kosova'da yaşananlarda, İsrail-Filistin çatışmalarında, Karabağ'da, Kırım'da, Ukrayna'da yaşananlar Ruanda, Sudan, Kolombiya ve Irak'ta savaş taktiği olarak kullanılan sistematik tecavüzler yaşanmış ve yaşanmaktadır.

Savaşlardaki sistematik tecavüzler, psikolojik ve sosyolojik olarak yarattığı etki nedeniyle bir silah ve bir taktik olarak kullanılmakta, kadın amaca ulaşmak için araç olmaktadır.

Her türlü ağır suçun mağduru olmaları bir yana, erkek askere gittikten veya savaşta öldükten sonrası da kadın için ağır yük olmaktadır. Çocuklarına bakma, yemek bulma-yapma yükü daima kadının omzundadır. Savaş dönemlerinde, kadınların "kadın olarak" para kazanmasının, kendini ve çocuklarını korumasının, yemek bulmasının ne kadar zor olduğunu sanıyorum ki belirtmeye lüzum yoktur. Şartlar ne olursa olsun kadının tencereyi kaynatması ve ailesini doyurması beklenmektedir. Yine kadının normal şartlarda görevi sayılan çamaşır bulaşık gibi işleri fiziki şartlar uygun olmasa da yerine getirmesi beklenmektedir.

En çok mağdur olanlar ve en çok acıyı çekenler maalesef Türk ve Müslümanlar olmaktadır.

Irak Savaşı'nda yaşam mücadelesi veren kadınlardan birisi şöyle diyor: "Ben her zaman belirsizlikler içinde yaşadım. Hep açlık ve acı çektim. Hayatımda hiç güzel bir şey olmadı. Bütün yükler üstüme bindi ve bunlarla mücadele etmek zorunda kaldım. Erkekler savaşıyor, kadınlar da sonuçlarına katlanmak zorunda kalıyor. Kadınlar onların ardında cehaletleriyle ve acılarıyla baş başa kalıyor".

"Hayatımda hiç güzel bir şey olmadı" ... Nasıl da ağır bir cümle. İnsan düşündükçe altında kalıyor.

Karabağ'da kendi yurdunda kaçkın durumuna düşen insanların durumu ise başka bir dram. Karabağ'dan Bakü'ye gelmek zorunda kalan anne "Kızım daha küçüktü. Tahminen 7 yaşlarındaydı. Bakü'ye ilk geldiğimiz yıllardı ve kızım çocuklarla oynamak için dışarıya çıkmıştı. Üzerinden beş dakika geçmeden eve geldi ve bana ilk sorusu bu oldu: "Anne göçmen ne demek?". Sen nereden duydun bu lafı diye sorduğumda ise "dışarıda arkadaşlar bana göçmen deyip alay ediyorlar" cevabını verdi. Çocuk için akran zorbalığına maruz kalmak bir travmaya yol açabilir. Yani anneler yalnızca kendi yaşadığı travmalarla değil çocuklarının yaşadığı travmalarla da baş etmek zorunda kalıyorlar.

Bosna'da yaşananlar ise trajedinin başka bir boyutunu oluşturuyor. Grbavica 2006 yapımı bir filmidir. Filmde bekar bir anne olan Esmâ ve kızı Sara'nın zor şartlar altındaki yaşamları

anlatılmaktadır. Okulda bir gezi düzenlenir. Şehit çocukları ücretsiz katılabilecektir. Annesi Sara'ya babasının şehit olduğunu söylemiştir. Bu nedenle Sara'ya okul gezisi için babasının şehit olduğuna dair bir belge gerekir ve annesinin bu belgeyi almaktan kaçındığını fark ettiğinde kızı, Esmâ'nın travmasına ortak olur. Esmâ, Bosna'da toplama kamplarında defalarca tecavüze uğrayan on binlerce kadından biridir. Yaşadığı tecavüzlerden dolayı bir travma yaşamış, kızından ve çevresinden saklaması gereken bir öyküsü olmuştur. Esmâ daha çok kurban olarak adlandırılabilir, binlerce Bosnalı kadın gibi.

Tecavüz de bir saldırı ve kötü muamele olmasına rağmen açık ve net bir şekilde savaş suçu kapsamında ele alınmıyor.

Çok az ülkede konunun kurbanlarının haklarını korumak amacıyla suç kapsamına alınsa da istenilen düzeyde olmadığı dahası istenilen sonuçların alınmadığı ve adaletin kamu vicdanında yerini bulmadığını söyleyebiliriz.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi 2001'de ilk kez sistematik tecavüz ve cinsel köleliği insanlığa karşı bir suç kapsamına aldı. Bu suç kapsamında üç Sırp suçlu bulundu.

Zena zrtva rata isimli Savaş Mağduru Kadınlar Derneği de Visegrad kentindeki Vilina Vlas Oteli'nin önüne bir anıt dikilmesi için çaba harcıyorlar ve Derneğin kurucularından Bakira Hasecic, kurbanlarla yapılan görüşmelere dayanarak elde edilen verilere göre 200 civarında kişinin işkence gördüğünü dile getiriyor.

Bosnalı kadınların işkence ve tecavüzlere maruz kaldığı yerler olan turistik otellerin misafir ağırlamaması için de mücadele veriyorlar.

Kadınların birçoğu konuşurlarsa toplum tarafından damgalanmaktan korktukları için sessiz kalmayı seçtiklerinden mağdur olan kadınları gerçek sayısı asla bilinemeyecek.

Adalet arayanlar içinse engeller çok büyük. Mahkemeler birikmiş 1,300 kadar savaş suçu dosyasını temizlemeye çalışıyor. Sadece en ciddi olarak görülen ya da yüksek rütbeli askerleri içeren dosyalarla devlet nezdinde ilgileniliyor ve tanıklara isimleri gizlenerek koruma sağlanıyor.

Düşük rütbeli askerler tarafından tecavüze uğramış kadınlarla ilgili dosyalar genelde tanık koruma programı olmayan ve kurbanların saldırganın önünde delil sunmasının istendiği alt düzey bölgesel mahkemelere sevk ediliyor.

Bu nedenle şimdiye kadar Bosna Savaşı sırasında işlenen cinsel suçlarla ilgili yürütülen soruşturma sayısı 70'ten az.

Medica Zenica isimli kadınlarla ilgili örgütten Sabiha Husic "Cinsel şiddetten kurtulanlar hiç kimsenin onlara neler olduğuna inanmadığını hissediyor" diyor ve şunları anlatıyor:

"Kurtulanların büyük kısmı eğer olanları kanıtlamak için delil vermeleri gerekirse yasal süreci başlatmak istemediklerini söylüyor."

"Onları desteklemeye cesaretlendirmeye çalışıyoruz fakat bazen mahkemeye çıkmaları istendiğinde, bu çok stresli ve travmatik oluyor."

Bu suçu işleyenlerin yakalanması ve kovuşturulması için gereken süreç çok yavaş işlediği için birçok kurban bu süre içinde hayatını kaybetti.”

1992-1995 yılları arasında Bosna’da yaşanan savaşta kadınlara yönelik cinsel saldırılar savaş silahı olarak kullanılmıştır. 2011’den bu yana da devam eden Suriye savaşında kadınlar öldürülmekte, yaralanmakta, hapishanelerde işkence, taciz ve tecavüze uğramakta, taraflar arasında şantaj unsuru olarak kullanılmaktadır. Hapishaneden kurtulmayı başaran kadınlar ise bu defa içeride maruz kaldıkları muameleler sebebiyle aileleri tarafından reddedilmektedir.

Kadınlar bu tecavüzler nedeniyle yaşadıkları gebeliklerde çocukları doğurmak istememişlerdir. Çoğu ilkel düzeyde düşürmeye çalışmış, çoğu da bebeği görmeyi, süt vermeyi reddetmiştir. Kadının bedeninin ve ruhunun ‘sahip’lerinden olan dini kurumlar bu hamilelikler üzerinde fikir yürütmüşlerdir. Hıristiyan çevresi belli bir aya kadar kürtaja izin vermiştir ya da kürtaja izin vermeyip kadınların bebekleri sevmelerini öğütlemişlerdir. İslami çevreler ise kürtaja izin vermişler ve Hıristiyan çevresinin öğütlerine karşı çıkmışlardır.

Özellikle savaş sırasında veya sonrasında insanların çoğunluğu sevdiklerini, ülkelerini ve geçmişlerini terk etmeye zorlanabilir. Bu nedenle insanlar göç edip yabancı bir ülkeye sığınma imkânları ararlar. Bu süreç de barınma, hijyen ve beslenme en sorunlu alanları oluşturur. Gerek miktar gerekse kalite açısından gıda maddelerine erişimde ciddi sorunlar vardır; öğünler az ve düzensiz, gıda hijyeni yetersizdir. Yaşam koşulları nedeniyle kişisel hijyen de çok yetersizdir. En güç durumda olanlar ise kadınlardır. Yurtsuz, yuvasız kalmak, göç etmeye zorlanmak, namus ve izzetinden endişe ederek, sevdiklerini yitirerek hem anne hem baba rolünü üstlenerek, korku ve zorluk içinde yaşamak... ya da direk hedef olmak.

Örneğin göçmen kadınlar, kendi rızaları olmadan HIV/AIDS ya da başka testlere tabi tutulma gibi cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kalabilmekte, yolculuk sırasında ise araçların ve yanlarındakilerin cinsel ve fiziksel istismarına uğrayabilmektedir. Göçmen kadınların statüsü erkeklere göre daha düşüktür ve korunma ihtiyaçları da daha fazladır.

Kadınları savaştan kaçarak geldikleri ülkelerde kendi yaşadıkları psikolojik ve ekonomik travmaların yanı sıra çocuklarının savaş sonrası travmaları ile de başa çıkma, dil ve kültür sorunu, işsizlik gibi zor bir süreç bekliyor.

Göçmen kadınlara kayıt dışı, güvencesiz ve cinsiyete dayalı işlerde çalışma dayatılmaktadır. İkamet ve çalışma gibi belgelere erişemediği için “kağıtsız/belgesiz” olarak tanımlanan çoğu göçmen kadın “itaatkâr”, çalışkan ve kontrol edilebilir işçiler olarak işveren tarafından makbul bulunmaktadır.

Göçmen kadınlar ve göç ettikleri ülkelerin kadınları içinde problem teşkil ederler. Sosyolojik yapıyı da olumsuz etkilerler. 2. veya 3. eş olma yani kuma olayı yaşanır. Kadınlar karşılıklı olarak zarar görürler.

Dolayısıyla göçlerin durdurulması ve herkesin vatanında mutlu olması politikası toplumların birbirine başta ekonomik, sosyolojik olmak üzere her bakımdan zarar vermesini engelleyecektir.

Toplumda varoluş mücadelesi veren kadınların temel kazanımları doğal afetlerin ardından gerilemektedir. Doğal afetlerin yarattığı maddi ve manevi zararlar cinsiyet eşitsizliğini

tetiklemekte, kadınların evi içi rolleri giderek ağırlaşmakta, kadınlara yönelik hak ihlalleri artmaktadır. Dolayısıyla doğal afetlerin sonuçları kadın ve erkekleri farklı boyutlarda etkilemektedir. Bu nedenle hem yasal düzlemde hem de kamu hizmetlerinin sunulması noktasında, cinsiyete duyarlı kamu hizmetlerinin yürütülmesi gerekmektedir.

6 Şubat 2023'te ülkemizde meydana gelen ve 11 ili etkileyen deprem felaketinin ardından yaşananlar deprem bölgesinde sağlıklı koşullarda yaşamak zorunda kalan kadınların özellikle sağlık kamu hizmetine ulaşmakta güçlük çektiklerini göstermiştir. Şiddet mağduru olan kadınların güvenlik endişeleri artmış, aile planlaması gibi devletin anayasada güvence altına alınan birtakım yükümlülüklerine ilişkin kamu hizmetleri aksamış bunlardan dolayı kadınlar bir kez daha mağdur olmuşlardır.

Kadınların özellikle köylerde veya yardımların ulaşmadığı bölgelerde aile yaşantılarının etkilendiği, mahremiyet taleplerinin gereği gibi karşılanmadığı, istenmeyen gebeliklerin yaşandığı, hijyenik pedler gibi temel sağlık ürünleri ile doğum kontrol yöntemleri gibi önleyici sağlık hizmetlerinden gereği gibi faydalanamadıkları kamuoyunda ve sosyal medyada sıklıkla dile getirilmiştir.

Bu durumlar Birleşmiş Milletlerin raporlarında da belirtilmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletlerin 2002 yılında yayınladığı Komisyonun önünde bulunan kadınların durumuna ilişkin tematik raporda, özellikle depremlerin kadının toplumsal yerine ve cinsiyet eşitsizliğine olan etkileri diğer ülkelerde yaşanan çevre felaketlerinden yola çıkılarak açıklanmış ve kadının yaşadığı çevre felaketinin ardından bile haneye dair ek sorumluluklar üstlenmek zorunda kaldığından bahsedilmiştir. Bu durumda zaten varoluş tehdidi altında olan kadınların felaket sonrasındaki toplumsal statülerinin daha da gerilediği aşikardır.

Görüldüğü üzere deprem felaketinden sonra barınma ihtiyacı nedeniyle çadır kentlere yerleştirilen kadınların, şiddete maruz kalma oranlarının arttığı gerçeği, istenmeyen gebeliklerin oluşması, ev içi rollerini sürdürmelerine dair geleneksel beklentiler, kadın ve erkeğin sosyal statüleri arasındaki makas aralığını daha da artırmaktadır. Bu noktada hemen belirtmek gerekir ki doğal afetlerinin sonuçlarının özellikle yakın gelecekte kadınların ekonomik statülerinin daha da gerilemesine neden olacak, toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımına kadın aleyhine etki ederek kadına karşı şiddetin kronik bir sorun olarak kalmasına neden olacaktır. Bu nedenle idarenin deprem sonrası sunduğu kamu hizmetlerinde dezavantajlı gruplara ait verileri ayrıca analiz etmesi ve özellikle kadınlar bakımından üreme sağlığı gibi önleyici sağlık hizmetleri gibi temel kamu hizmetlerini bahsi geçen perspektiften sunması sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir. Bu zaruret yakın dönemde yaşadığımız deprem gerçeğinde kendini bir kez daha göstermiştir. Aksi halde doğal afetlerin asıl zarar gören kesimi kadınlar olarak kalmaya devam edecektir. Bu durum ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının hayalden ibaret kalacaktır.

Kadınlar genellikle aile içinde ve toplumda bakım ve koruma rolü üstlendikleri için doğal afet durumunda, bu roller daha da artabilir. Kadınlar genellikle çocuklardan ve yaşlılardan sorumlu tutulurlar ve afetlerde bu sorumluluklarının daha fazla olduğu görülür. Aynı zamanda, kadınlar genellikle toplumun yeniden yapılanması ve iyileşme sürecinde önemli bir rol oynarlar.

Doğal afetlerde karşılaşılan problemlerden biri de eğitime erişimdir. Özellikle kız çocukları, afetler nedeniyle okuldan uzaklaşabilir ve eğitimlerini sürdürmekte zorlanabilirler. Bu durum, kadınların gelecekteki fırsatlarını ve ekonomik bağımsızlıklarını etkileyebilir.

Doğal afetler genellikle toplumun her kesimini etkiler, ancak kadınlar daha fazla etkilenirler. Bu nedenle cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi doğal afetlerin etkilerinin azaltılması ve toplumların daha dayanıklı hale gelmesi için önemli bir faktördür. Bu nedenle kadınlarımız dezavantajlı durumdan çıkartmak için daha çok çaba göstermek gerekir. Kısa adı ANDA olan arama kurtarma ekibinden Ankara il temsilcisi ve Dumlupınar Mahallesi Muhtarı Aslı Arslan gerekli eğitimi almış olan kadınların arama kurtarma ekiplerinde en iyi şekilde görevlerini yerine getirdiklerini anlattı.

Yani demek ki kadını savaşta, barışta, göçte, doğal felakette her nerede ve ne zaman olursa olsun dezavantajlı durumdan kurtarmak için güçlü kızlar yetiştirmemiz gerekiyor.

Bu da her şeyden önce onları bir iş ve meslek sahibi yapmaktan geçer.

Güçlü kızlar, kendilerinden emin bir şekilde büyürler.

Harekete geçmeyi, hayatları söz konusu olduğunda pozitif seçimler yapmayı ve başkaları için iyi şeyler başarmayı öğrenirler.

Yaşadıkları dünyanın son derece farkındadırlar. Duygularını ifade eder, başkalarının duygu ve düşüncelerini ilgili bir tavırla kabul ederler.

Güçlü kızlar, kendilerini sever, 'yapabilirim' tavrıyla büyürler. Elbette ki onlar da herkes gibi güvensiz, şüphe dolu anlar yaşayabilirler; ancak bu duygular, tehlike arz etmezler, çünkü güçlü kızlar, sorunlarla başa çıkmayı bilirler.

Bugünün kızları yarının liderleri. Kadınlar gerçekten her şeyi yapabilir ve bu yüzden doğumlarından itibaren hayallerini kovalamaları için teşvik edilmelidir. Neye ilgi duyuyorsa o konuda ilerlemesi için desteklenmelidir. Bir doktor, sanatçı, avukat ya da her ne istiyorsa olabileceğini bilmelidir. Hayalleri ne olursa olsun, onların peşinden gitmesi gerektiği öğretilmelidir.

Eril diye nitelendirebileceğimiz cesaret, mertlik gibi erdemlerin kadında var olması, dişil olarak nitelendirebileceğimiz şefkat, merhamet, naiflik gibi hasletlerin erkek davranışlarında vücut bulması her iki tarafın da cinsiyet özelliklerinin eksikliği değil aksine her iki cinsin birbirini anlama ve destekleme becerisi taşıdığını gösterir. Bu nedenle kız çocuklarını erkek çocuklarından ayırmadan yetiştirmeliyiz. Onları eve mahkûm eden, kalıplara sokan anlayışlardan kurtarmalıyız. Kız çocuklarını mücadeleciler, ayakları üzerinde duran bireyler olarak yetiştirmeliyiz.

Sözlerimi, bir Türk atasözü ile bitirmek istiyorum, kadın bir eliyle beşiği diğer eliyle dünyayı sallar. Yeter ki biz kızlarımızı bu öz güvenle yetiştirelim.

Kadın haklarını konuşmaya gerek duymadığımız barış içinde bir dünyada görüşmek umuduyla hepimize saygılar sunuyorum.

KAYNAKLAR

Aslan, M. Yasin; “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, tbbdergisi.barobirlik.org.tr. s.273. Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi Statüsü m. 6/b, C-IV m. 34, 147. E.T. 02-10-2024.

[Baydemir,Elif;https://legal.com.tr/blog/genel/dogal-afetlerin-sonuclarinin-toplumsal-cinsiyet-esitsizligini-tetiklemesi-uzerine/](https://legal.com.tr/blog/genel/dogal-afetlerin-sonuclarinin-toplumsal-cinsiyet-esitsizligini-tetiklemesi-uzerine/) E.T. 03-04-2024.

<https://tr.euronews.com/2018/06/04/tecavuz-magdurubosnalikadinlariyasadiklaritrajedyi-yillar-sonra-anlatiyor>. E.T.02-02-2024.

<https://www.migrantinnen.net/savasin-goelgesinde-kadinlar/> E.T.01-02-2024.

Nar, Cansu. “Kadına Şiddet: Evrensel Sorunda Yerelliğin Önemi”. İNSAMER 08.02.2021.

Özbaş, Züleyha; “Cinsel Silah ve Grbavica”, İletişim,Yıl 2008, Cilt: 13 Sayı: 13.

Sasa, Serenay; <https://turkiyeraporu.com/arastirma/savas-zamanlarinda-kadin-olmak-bir-savas-taktigi-olarak-cinsel-siddet-6716/> E.T. 01-03-2024.

Sevdik, Senad; “Rape Camp Vılına Vlas Hotel: Why Is The Internatonal Community Still Unmoved?” Uluslararası Suçlar ve Tarih, 2021, Sayı: 22.

Sınmaz, Kadriye; “İslam Ülkelerinde Kadınların Durumu”, İnsamer, 04.11.2019. E.T. 11-02-2024.

Tanıl, Bora; Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası, İkinci Baskı, Birikim, 1999, İstanbul.

WHO, Women on The Move Migration, Care Work And Health, <https://www.who.int/publications/i/item/women-on-the-move-migration-care-work-and-health>, 2017. E.T. 10-02-2024.

Yükseker, H. Deniz; Laleli-Moskova Mekiği / Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri, İletişim yayınları, 2003, İstanbul.

FOTOĞRAFLAR

